

գուտ, այլ հայինք ի դորագլուխն եւ ի կատարին հաւատոց Յիսուս եւ իրեն խաչարարձ չաւղին հետեւինք առաքելոց առ

մեզ սփռած աւետարանական լուսոյն ճառագայթներով, հոգւով սիրոյ եւ միութեան⁽¹⁵⁾ :

Հ. ՅՈՎՀԱՆ ԱԻԳԵՐ

(15) Վերջնական կնիքը դնելով այս մեր քննական ուսումնասիրութեան հրատարակութեան, որ մեզմէ բոլորովին անկախ եւ ստիպողական պարագաներու պատճառաւ այսքան երկար տարիններու ընթացքին մէջ ծանծաղեցաւ ու դանդաղեցաւ, անշուշտ կարելորդ պիտի համարուի հոս համառոտ ամփոփում մ'ընծայել ընթերցողաց, յիշելով մեր բոլոր կատարած ընթացքը հաստատելու համար Հայաստանի մէջ նախ քան զԳրիգոր Լուսաւորիչ, եւ նոյն իսկ Առաքելոց շրջանէն սկսեալ, քրիստոնէական հաւատոց աւետարանումը: Այսպէս

— Յետ պարզելու որ հակառակորդաց առարկութիւնները ոչ մէկ դրական փաստ կը ներկայացնեն, եւ քննադատութիւնները հիմնուած են մի միայն գրական աղբիւրներու կամ վկայութեանց կարծուած պակասութեան վրայ:

Ա. Հաստատեցինք նախ ազգային ամենախոր աւանդութիւնը, ամենահին ժամանակներէ ծագած ու միշտ յարատեւած, ստուգելով եւ քննական հետազոտութեամբ վաւերացուցինք Ս. Ոսկեանց եւ Սուքիասեանց նահատակութեան պարագաներն ու հարազատութիւնը:

Բ. Մեր եզրակացութիւնները հաստատուն ապացոյցներու վրայ հիմնելու համար, պատմութեան լուսով առաջնորդուած ջանացինք որոշ գծել Հայաստանի աշխարհագրական սահմանները, ըստոյց աղբիւրներէ հիմնուած, մասնաւորապէս հարաւային գաւառներու եւ արեւմտեան Փոքր Հա-

յաստանի ծաւալման նկատմամբ: Հաստատեցինք քրիստոնէութեան առաջին եւ երկրորդ դարերուն մէջ Մեծ ու Փոքր Հայաստաններու դեռ միակ ձուլուած պետութիւն եւ ժողովուրդ ըլլալը, քաղաքականապէս եւ ազդեցական ցեղակցութեամբ: Հայաստանի, իր առանձնատուր գիւրքով գրեթէ եղական միջնորդ ըլլալը Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ եղած յարաբերութեանց, ինչպէս նաեւ սովորական անցքի ճանապարհ ըլլալը, վաճառականական եւ զինուորական, ընդ մէջ հոռմէական կայսրութեան եւ պարթեական պետութեան, որուն հետ ցեղական եւ քաղաքական յարաբերութեամբ կապուած էր սերտիւ, մինչեւ երբեմն զանազան հեղինակներու քով պարթեւ անունով որակելու չափ:

Գ. Տեսանք ամենահին հեղինակներու գրաւոր վկայութիւնները, — ոմանց լուսութիւնը՝ թէ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը ծանօթ է, երբ պարտաւոր էին դաշն յիշելու, — եւ այլոց յայտնի եւ դրապէս յիշատակութիւնը Հայոց քրիստոնէութեան. եւ հուսկ լրացուցինք այս վերջին տեսութեամբ՝ ապացուցանելով

Դ. Հայաստանի ամենահին ժամանակներէ ի վեր լաւ կազմակերպուած եկեղեցի մ'ունենալը, իր յատուկ ծէսով, տաճարներով եւ եպիսկոպոսական նուիրապետութեամբ: միանգամայն քրնելով թէ որո՞նք եղած են իր առաջին քարոզիչ Առաքեալները:

ՍԻՒՆԱԶԱՐԴ ԾԱԾԿՈՑԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ԿԱՄԱՐԱԿԱՊ ԶԱՐԴԱՍԻՒՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԷՋ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԴԵՐԸ

Ճարտարապետութեան մէջ, չկայ զարդարանք մը որ չունենայ իր սկզբնական պատճառը եւ չըլլայ հեռաւոր մէկ բարեփոխուած ընդօրինակութիւնը շատ նախնական օրինակի մը՝ զոր մարդկութիւնը գործածած է, ի սկզբան, իր շինութիւններուն մէջ՝ որպէս կազմական մաս անոնց:

Դարերու ընթացքին, այդ նախնական ձեւը հետզհետէ նրբանալով ու զարգանալով երբեմն ալ քիչ թէ շատ ձեւափոխումներ կրելով ու ազաւազուելով հասնի մեզ որպէս ճարտարապետական զարդ մը, բոլորովին հեռու իր նախնական պաշտօնի պահանջներէն:

Շատ անգամ ալ, գեղեցկագէտ աչքեր, տեսած են այն բոլոր սիրուն գիծերը եւ աչքառու զանգուածի շարուածքները, զոր իրենց մէջ կը պահեն ինչ ինչ կազմական շինուածքներ՝ որոնք ի սկզբան կը գործածուէին: Ժամանակի ընթացքին այդ ձեւերը բարեփոխուելով եւ մասնաւոր կորսնցնելով իրենց կազմական կարեւորութիւնը, անցած են զարդարանքի կարգը ու մեզ հասած են աւելի իրենց շնորհալի դժագրութեամբը քան իրենց կատարած կշռական դերովը:

Այս է պարագան, օրինակ՝ Եգիպտական «սուէկ»ի ձեւ խոյակին կազմութեանը, որուն աւելի վերջը տուին «լոթիւս»ի ծաղկին ձեւը: Իրականին մէջ այս խոյակը ուրիշ բան չի ներկայացներ՝ բայց եթէ հոգին մէջ մխրճուած փայտէ մեծ ցիցի մը ճզմուած գլուխը: Եթէ ուզենք փայտէ ցից մը տնկել հոգիին մէջ, անոր տրուած ուժգին հարուածներուն տակ, ցիցին գլուխը պիտի ճզմուի եւ սուէկի նման ընդլայնի: Երբ սկզբնական դարձրուն՝ մարդկութիւնը կը գործածէր փայտէ սիւներ, կը ներկայացնէր զանոնք բացատրածիս նման կը գործածէր փայտէ սիւներ, կը հաստատէին իրենց շինուածքին գեճգմուած գլուխներու ձեւով, որոնց վրայ կը հաստատէին իրենց շինուածքին գեճգմուած գլուխներու ձեւով, երբ սկսան գործածել քարէ սիւները, ընդրանները ու ատաղձը: Աւելի վերջը, երբ սկսան գործածել քարէ սիւները, ընդրանները ու ատաղձը: Աւելի վերջը, երբ սկսան գործածել քարէ սիւները, ընդրանները ու ատաղձը: Աւելի վերջը, երբ սկսան գործածել քարէ սիւները, ընդրանները ու ատաղձը:

(stylisé) եւ ծնունդ տուաւ Տորական կարգի խոյակին:

Ուրիշ օրինակի մը մէջ կը տեսնենք բնական պատկերէ մը առնուած պարսկական խոյակին մէկ տարրեր ձեւափոխումը հելլենա-յոնիական կարգի խոյակին կազմութեանը մէջ:

Չէ՞ մի որ կորնթական խոյակը, Քալիմաքոս յղացաւ ի տես ծաղկալի

պէս բազմաստուածեան էին եւ չունէին ապաշխարութեան դրութիւն, ապա ուրեմն ոչ ապաշխարողներ եւ ոչ ալ ապաշխարելու վայր:

Հայ մեհեանի շուրջի սիւնաշարքը դրուած էր անոր համար՝ որ անոր օրինակը՝ հեղինականը՝ սիւնաղարդ էր:

Ահա հայ մեհեանը, այնպէս՝ ինչպէս որ ան կը շինուէր:

Քառանկիւն երկար սրահ մը, ներքսապէս բաժնուած երեք մասի՝ սիւնաշարքերով՝ որոնք կը ձեւացնէին կեդրոնական ատենանը եւ քովնոր երկու թեւերը: Այս ամէնը ծածկուած էին կամարակապ քարաշէն տանիքներով (պատկեր 7): Դուրսէն այս շինուածքը շրջապատուած էր աղեղակապ սիւներու շարքով մը, որոնք շէնքին շուրջ կը կազմէին սիւնաղարդ ծածկոց մը (portique) որ կամարակապ քարաշէն էր:

Այս բոլորը կու տար ազօտ նախատիպը, դարեր վերջ գործածուած Ռօման կոչուած ոճին:

Ս. ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆ
Ճարտարագէտ

(շար.)

ԱՆՁՐԵԻՆ

Կ'իջնէ անձրեւն... կը լըսեմ ջուրին շրշուկն հաւասար.
Ու տերեւներ խոնարհած, գոր ոչ մէկ հով կ'օրօրէ,
Կը շողշողան վայրահակ՝ արտասուելով ջաղքին տակ.
Թռչուններն իսկ քախիծով կը համակէ սուգն օդին:

Տիղմը ցամքուն քանձրացած՝ արգելի կ'ըլլայ աղբիւրին,
Եւ արահետն իր խիւնքը մերկացած ցոյց կու տայ,
Կը ծըխայ հոն բուրելով աւազն եղած շիկագոյն.
Ջուրն յորդագեղ կ'ակօսէ գայն ու քըշելով կը տանի:

Եւ հորիզոնը համակ վարագոյր մ'է դեղնորակ.
Կը քրքրոյ պատուհանն ու կաթիլներ կը հոսին.
Ուղիներու յատակին վըրայ հնչուն եւ կապոյտ
Ջուրի կայծեր կը ցայտեն փափրելով դողդոջուն:

Պատի անփոք երկայնքով՝ դանդաղ եզներ ջրբողոյ
Կը շտապեն արդ, տրտում շուն մըն ալ անոնց հետքերէն.
Ցելս է գետինն ու երկինք՝ համայնաւոյ մառախուղ.
Կը ձանձրանան մարդիկ, ո'հ ի'նչֆան տըխուր է անձրեւն:

Թրգմ. Հ. Մ. Ճ.

ՍԻԻԼԻ ՓՐԻՒՏՈՄ

ՀԱՅ ՆՇԱՆԱԻՈՐ ՆԿԱՐԻՉ

ԳՐԻԳՈՐ ՇԻԼԹԵԱՆ

Հայկական տաղանդի յայտնութիւնները օտար ափերու վրայ՝ բազմաթիւ անգամներ դրուած է մեր եւ եւրոպական աղբիւրու ուղղութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ՇԻԼԹԵԱՆ. ահա դարձեալ պատկանելի դէմք մը գեղարուեստի ասպարէզին մէջ, ուր նորանոր յաղթանակներ չահած է եւ դարձած ակնառու արուեստագէտ մը, որով սակայն քիչ զբաղեցնուած էր հայ մամուլը, քան զի դժբախտաբար հայ մամուլը, քան զի թերթերն ու գեղարուեստագէտներն օտար թերթերն ու գեղարուեստագէտներն: Անցեալ տարի դեռ նոր Marziano Bernardi հրատարակեց գրքոյ մը՝ ուր կենսագրական սուղ դժերու հետ կը դնէր նաեւ սաղարկական սուղ դժերու հետ կը դնէր նաեւ իր գնահատանքը՝ մեծամեծ գովեստներ չուայելով հրապարակաւ, նշանակելով միանգամայն անոր մասին խօսող թերթերը եւ լոյս ընծայելով 33 նկարներու լուսանկարներ:

Շիլթեանի նկարները զարդարած են միշտ Բարիդի, Պերլիի, Լոնտրայի եւ Նիւ-Եորքի ցուցահանդէսները, վենետիկի Միջադէպին Երկամեայ ցուցահանդէսի սրահները, Միլանու եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ յաճախ տուած է ցուցահանդէսներ եւ դեռ վերջերս այս տարի Միլանի լայն սրահներու մէջ, մարտ 5-20, չքեղ ցուցադրութեամբ իր նկարներու՝ խանդավառութիւն ու հիացմունք չահեցաւ Միլանու ժողովուրդէն: Իսկ բոլորովին թարմ է յիշատակուող: Իսկ բոլորովին թարմ է յիշատակուող՝ կը մեր մէջ եւ ամբողջ վենետիկներու՝ այս տարուան Ի. Միջադէպին ցուցահանդէսի մէջ իր ձեռք բերած յաջողութեամբ, որ Իտալիոյ զանազան կարեւոր կեդրոններու մէջ եւս արձագանգ գտաւ ու բաղնիքներու մէջ:

Մաթիւ օրագիրներ եւ պարբերաթերթեր զբաղեցան իր արուեստին բերած նորութեամբը, միշտ գովելով հայ արուեստագէտին բացառիկ տաղանդը: Ցուցադրուած նկարները գրեթէ ամբողջապէս ծախուած են, ինչ որ արդէն յայտնի նշան է անոր հռչակուած համբաւին:

Շիլթեան համեստ աշխատանոց մ'ունի, լաւ կահաւորուած եւ իր բովանդակ գորութիւնն ու հոգեկան տրամադրութիւնները ուղղած է արտադրելու նոր գործեր: Արեւելցիի ջերմ հիւրասիրութեամբ ընդունեցաւ զիս երբ իրեն այցելեցի այս տարի ապրիլ 9-ին Միլան գտնուած ատենս: Ան ծնած է Նախիջեւան, 20 Օգոստոս 1909-ին: Քսանաթեայ անցած է Կ. Պոլիս եւ անկից վիեննա ու յաճախած գեղարուեստի վարժարանը: Իտալական արուեստը եւ երկրին աւանդական գեղեցկութիւնը կը հրապուրէ զինքը Իտալիա, ուր անցնելով 1923-ին՝ կը հաստատուի նախ Հռոմ, կ'ուսումնասիրէ մարդիկն ու միջավայրը, կը հետաքրքրուի արուեստագէտներով ու քննադատներով եւ շատ չ'անցնիր, կը լսուի արդէն հրապարակի վրայ իր անունը: Աւելի ուշ՝ կ'անցնի Միլան, ուր իր անունին շուրջ կը խտանայ մեծագոյն հիացմունք ու պատկառանք:

Եռանդուն հոգի մըն է, նուիրուած արուեստի սրբազան ծառայութեան, անփոյթ իր արտաքինին պատշաճութիւններուն, կ'աշխատի շարունակ մինչեւ ուշ գիշեր՝ ձեռք չ'զնայելով վրձինը: Իր տարած յաղթանակին եւ արթնացած հետաքրքրութեան ինքնագիտակցութիւն մ'ունի՝ որ վճռականութիւն կու տայ այլեւս իր քայ-